

КОНТЕНТ-АНАЛІЗ УКРАЇНСЬКИХ ПРОПАГАНДИСТСЬКИХ ЛИСТІВОК, ПРИЗНАЧЕНИХ ДЛЯ ПРОТИВНИКА НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ РОСІЙСЬКОЮ ФЕДЕРАЦІЄЮ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ ПЕРІОДУ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

У статті проаналізовано зміст українських пропагандистських листівок, що розповсюджувались на тимчасово окупованій росією території України в період російсько-Української війни та які були спрямовані на військовослужбовців противника; виявити спільні та відмінні риси цих агітаційних матеріалів та здійснити їх класифікацію. Методологія наукових пошуків ґрунтувалась на принципах історизму та неупередженості. Основою для узагальнень отриманої інформації став метод групування, який дозволив на основі їх текстового та малюнкового наповнення класифікувати листівки та зробити висновки про особливості кожної групи та про весь масив інформації. Оригінальність дослідження полягає у тому, що автори свідомо відмовляються від переказування окремих існуючих тлумачень інших експертів та аналітиків щодо друкованої листкової продукції, прагнучи особисто провести вивчення та розбір фактичного матеріалу з метою вловлювання особливостей друкованих (рукописних) листівок та власного наукового викладення отриманих спостережень. Основні результати дослідження: аналіз змістового наповнення листкових агітаційних матеріалів дозволяє їх класифікувати за певними ознаками на: залякувальні, оперативні, мотиваційні, інформаційні, листівки-звернення, листівки-перепустки, листівки-жарти. Написані російською мовою листкові агітаційні матеріали стають чи не єдиним джерелом альтернативної до російської інформації на окупаційні збройні формування РФ на тимчасово окупованих територіях України та доволі значним засобом впливу на противника. Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені у статті синтезовані відомості можуть бути використані відповідними структурами для управління емоційними реакціями противника та стати підґрунтям для подальшої сегментації інформаційно-психологічного впливу відповідно до потреб інформування потенційних реципієнтів на полі бою. З огляду на продовження російсько-Української війни перспективою подальших студіювань стає накопичення нових знань за презентованою автором темою.

Куцька Олеся Миколаївна, доктор історичних наук, професор, начальник кафедри воєнної історії, Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

Кмін Анастасія Олександрівна, доктор філософії, викладачка кафедри воєнної історії, Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

© Куцька О. М., Кмін А. О., 2025.

Ключові слова: російсько-Українська війна, пропаганда, інформаційно-пропагандистський вплив, листівка, бойові дії.

Постановка проблеми та її актуальність. Російсько-Українська війна (2014 р. – по т.ч.) є одним із прикладів організації та проведення такого виду міждержавних протистоянь, як «гібридна агресія». Остання характеризується широким спектром інструментів протиборства сторін, одним із яких є інформаційно-психологічний вплив на противника та цивільне населення як в зоні проведення бойових дій, так і за її межами. В ході інформаційно-пропагандистської боротьби сторони використовують усі форми донесення інформації: усну агітацію, звукомовлення та друковану пропаганду. Зважаючи, що тимчасово окуповані (ТОТ) російською федерацією (рф) території України одразу потрапили під вплив російського теле- і радіомовлення, а доступ місцевого населення до мережі Інтернет став доволі обмеженим, та й користування ним становило небезпеку для їх життя та здоров'я, а друковані періодичні видання проукраїнського спрямування припинили своє існування, – власне листові агітаційно-інформаційні матеріали (листовки) стають чи не єдиним джерелом донесення відомостей на ТОТ. При цьому вони набувають значення не лише як канали зв'язку з українською аудиторією, як пам'ятки, інструкції, але й видом зброї проти російських окупантів. Останньому буде приділена увага у презентованій науковій статті.

Аналіз попередніх досліджень та публікацій. За умов відсутності ґрунтовних праць щодо листових агітаційних матеріалів, що поширювались на тимчасово окупованих територіях в ході російсько-Української війни, це дослідження опирається на окремі повідомлення журналістів та блогерів поточного характеру, які були розміщені на сторінках міжнародної комп'ютерної мережі Інтернет. Автори свідомо відмовляються від переказування окремих існуючих тлумачень інших експертів та аналітиків щодо друкованої листової продукції, прагнучи особисто провести вивчення та розбір фактичного матеріалу з метою вловлювання особливостей друкованих (рукописних) листівок та власного наукового викладення отриманих спостережень. Узагальнені та проаналізовані електронні публікації достатньою мірою забезпечують поставлену мету наукових пошуків. Запропоновані *синтезовані відомості є новими* у полі вітчизняних історичних досліджень.

Метою дослідження визначено проаналізувати зміст українських листівок, спрямованих на противника, та згрупувати їх за акцентами інформаційно-психологічного впливу. При цьому до категорії «противник» відносимо не лише військовослужбовців російської армії, але й мобілізованих з окремих районів Донецької і Луганської областей, представників росгвардії та іноземних найманців на службі у рф. *Географічні межі* дослідження окреслено виключно тимчасово окупованими територіями України (включаючи й ті, що на момент написання роботи були визволені Силами оборони України). *Для реалізації поставленої мети* визначено наступні завдання: по-перше, серед розпорошеної інформації провести вибірку тих публікацій, які містять зображення (фотографії) листівок; по-друге, виокремити ті, які стосуються впливу на противника; по-третє провести узагальнення їх контенту (текстового, графічного, малюнкового); по-четверте, виявити їх спільні та відмінні риси; по-п'яте, здійснити їх класифікацію та викласти результати спостережень.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз змістового наповнення листкових агітаційних матеріалів дозволяє їх *класифікувати* за певними ознаками на: залякувальні, оперативні, мотиваційні, інформаційні, листівки-звернення, листівки-перепустки, листівки-жарти.

Залякувальні листівки. Людині властиві декілька інстинктів, базовим та домінуючим серед яких є відчуття самозбереження. Страх, спричинений, в першу чергу, болем чи очікуванням смерті, запускає вроджений механізм щодо їх уникнення. Тому для підсилення цих відчуттів інформаційний вплив є безпрограшним варіантом під час війни.

За існуючими в широкому доступі листівками можна прийти до висновку, що найбільше такого роду друковані матеріали використовували представники партизанського руху. Вони намагались навести жах на окупантів не лише прямим фізичним знищенням представників окупаційних сил, але й закарбувати в їх свідомості розуміння, що на непідконтрольній офіційному Києву території вони не можуть почуватись у безпеці, що у будь-якому населеному пункті переважають проукраїнські настрої, що українці чинитимуть опір поневоленню (рис. 1).

До залякувальних за змістом пропагандистських матеріалів відносимо віршовані листівки-жахалки. Вони базуються на

коротких, відомих багатьом людям середнього віку радянських лічилкаx. В українському перекладі вони звучать наступним чином: «Раз, два, три, чотири, п'ять, зараз я їду шукать» та «Вийшов їжачок з туману. Вийняв ножичка з карману. Буду різати, буду бити – з ким залишишся дружити?». Що цікаво, у дитинстві саме ці невеликі віршовані твори визначали роль і місце у колективній грі кожного учасника. У нашому випадку вони також розставляють акценти на тому, хто має ховатись, а хто виходить, так би мовити, «шукати» (рис. 2).

Рис. 1. Залякувальні листівки, що з'явились у 2022 році на вулицях Мелітополя (*Бійтеся ночі...*, 2022) (ліворуч) та Херсона (*Херсонські уроки*, 2022) (праворуч)

Рис. 2. Віршовані залякувальні листівки, які були розклеєні у місті Херсон (червень 2022 року) (*Рашиста здав – гроші забрав...*, 2022)

Зміст друкованих матеріалів був розрахований на різних представників російських окупаційних сил. Зокрема, зустрічаємо листівки (інформація датована липнем 2022 р.), які призначені для чеченських бойовиків армії р. кадірова. Текст на них подається двома мовами – російською та чеченською. У листі до самого глави Чечні йдеться: «Кадыров, де ти ховаєшся? Чому ми тебе не можемо знайти у Северодонецьку?» (*В оккупированном Северодонецке...*, 2022). Це, ймовірно, був натяк на його заяву про те, що місто Северодонецьк звільнено і знаходиться під повним контролем військ рф та республіки (*Кадыров заявил об освобождении...*, 2022). А насправді у тимчасово окупованому Северодонецьку, що на Луганщині, залишилися українські партизани, які попереджають противника про все ж існуючу загрозу.

Були виготовлені також листівки, спрямовані на бійців-білорусів, які долучились до війни на боці рф. Зокрема до них було донесено ідею, що окупанти з Республіки Білорусь мають два варіанта: можна померти в Україні з ганьбою як вбивця мирних громадян, або здатися в полон і повернутися до своєї країни після закінчення війни (*Сирота, 2022*).

Рис. 3. Листівки у місті Мелітополь для сирійських найманців (В окупованому місті на Запоріжжі, 2022) (ліворуч) та для чеченців (В оккупированном Северодонецке..., 2022) (праворуч)

Залякувальні агітаційні матеріали українського підпілля за змістом гнучко реагували на ситуацію у регіоні. Коли партизани Мелітополя в червні 2022 року дізнались про приїзд у місто для підсилення російських військ найманців з Сирії, миттєво було прореаговано й у інформаційній сфері на цю подію. Зокрема по місту були розклеєні листівки, які спрямовувались виключно на цю аудиторію. Звернення, написані арабською мовою, у перекладі на українську звучали так: «Сирійці, ми будемо різати вас як собак» (*В окупованому місті на Запоріжжі...*, 2022) (рис. 3).

Оперативні листівки. Як такі розуміємо не агітаційні листівки оперативного рівня (операційної зони чи напряму), а такі, що швидко та гнучко реагують на зміни у воєнно-політичній ситуації. Їх важлива риса – це своєчасність. Вони покликані доводити інформацію саме у той момент, коли представники певної аудиторії впливу мають ухвалювати важливе для себе рішення, або коли з'явився момент найбільшої дієвості тої чи іншої агітації, або коли інформація має випередити якісь дії противника, або для збалансування інформаційного простору, або коли виграш буде саме від того, хто першим поінформує про подію чи факт, або коли треба надати «відповідь» на інформаційні викиди протиборчої сторони.

Найпоширенішими листівками, які можна віднести до оперативних повідомлень (як за видами їх виконання, так і за масштабами розповсюдження), є, на нашу думку, перемоги Сил оборони України у ході бойових дій. Для прикладу, щойно з'явилось повідомлення про те, що українці проводять активні контратакуючі дії на півдні і наближаються до міста Херсон у червні 2022 року, як одразу противника попередили: «Рашисти, ви вже під прицілом! Херсон – буде вільним!» (*Спротив окупації*, 2022), «Рашисти, вже пізно втікати. Ростов – 558 км, ЗСУ – 10 км» (*Херсонські партизани попередили...*, 2022), «Рашисти, ви готові співати гімн України? Херсон 10 км до свободи!» (*На Херсонщині партизани...*, 2022). А коли Збройні Сили України (ЗСУ) завдали удар по захоплених росією під час окупації «вишках Бойка» у Чорному морі, з'явилась листівка з фотографією Кримського моста і надписом: «Газові вишки – це тільки початок. Далі буде більше» (*«Вишки Бойка»...*, 2022). З надходженням на озброєння Збройних Сил України першої партії західних зброї та техніки одразу з'явилися листівки із попередженням до окупантів:

«Зброю підігнали – перемога за нами» (Воронцова, 2022). Щойно з'явилась інформація, що український гурт здобув перемогу на пісенному конкурсі «СВРОБАЧЕННЯ-2022», активістами були віддруковані листівки з портретами солдата Сил оборони України та соліста гурту Олега Псюка, що супроводжувались текстом: «Що спільного у групи "KalushOrchestra" та ЗСУ? Вони перемагають!» («Рашиста здав – гроші забрав»..., 2022) (рис. 4).

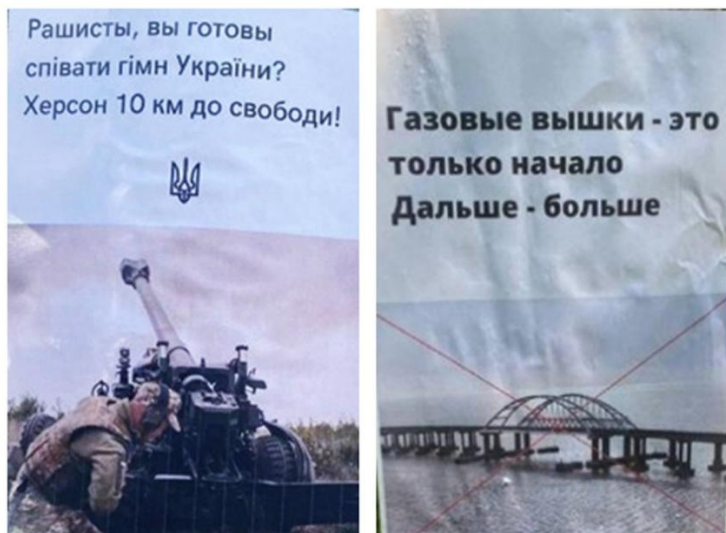

Рис. 4. Листівки-реакції на перемоги української армії, які були розклеєні в Херсоні (На Херсонщині партизани..., 2022) та Криму (Вишки Бойка..., 2022)

Мотиваційні листівки. Вони були призначені для стимулювання виконання певних дій, нейтралізуючи негативне поле до конструктивних вчинків. Аналізуючи листкові агітаційні матеріали, які були розповсюджені за лінією фронту та на тимчасово окупованих територіях, виокремлюємо один домінуючий мотиваційний прийом – грошова винагорода. Для прикладу, у листівках від імені військово-політичного командування України 2022 р. до противника щодо здачі у полон вказувались (крім гарантій Женевської Конвенції) розміри оплати за російську зброю і техніку, яку військовослужбовець захопить із собою і доправить через лінію фронту на бік ЗСУ. Таким чином, командування Сил оборони України зверталось як російських військових окремих

ПОДУМАЙ О СВОЕЙ ЖИЗНИ

ПОДУМАЙ, что говорит командир!

СТАРИКИ

ДЕТИ

ЖЕНЩИНЫ

Надо ли тебе быть «КРАЙНИМ»?
Они уедут, а тебя оставят или 300 грн.
Убьют или свои или украинцы, тогда 200.

ПОДГОТОВЬСЯ НЕ ПРОСТО ЗАДЯТЬСЯ, А ЕЩЕ И ЗАРАБОТАТЬ:

Правила:

- Никому не говори
- Позвони украинским властям
- Договорись, как и где
- Не забудь белую тряпку
- Дуло подними вверх
- Действуй по правилам

10 000 \$
 30 000 \$
 50 000 \$
 100 000 \$
 200 000 \$
 500 000 \$

КАК РУССКОМУ ВЕРНУТЬСЯ ДОМОЙ

ЖИВЫМ

И БОГАТЫМ... \$\$\$

ЭТО НЕ БАЩА ВОЙНА, БАС ЖДЕТ СЕМЬЯ

К РОДНЫМ

КОМЧЕ ПЛЕНА

- Вовнеочисне освободжася и изваражася в своае строа после преклажася военныа действя.
- Нй один зваражасен военнопленныа не можт использовать на действительной военной службе.
- Ценные предметы и денга, временно конфискованные у военнопленныа, будут им возвращены.
- Вознаграждение выадут.

САДЬСЯ В ПЛЕН

КОМУ МОЖНО САДЬСЯ

- Вовраженныа силан Украины.
- Силан ьтерриториальной обороны Украины.
- Национальной полиции Украины.
- Службе безопасности Украины.

КАК ПРАВИЛЬНО САДЬСЯ В ПЛЕН

- Отбросить в сторону оружие.
- Встать тране.
- Положить вверх руки или белый флаг.
- Громко кричать «САДЬОСЬ».

ПОСЛЕ ОФОРМЛЕНИЯ ДОКУМЕНТОВ

- Амнистия** - кто с техникой
- Срок до **1 года**, если никого не убивал
- Срок до **3-х лет**, если убивал по приказу
- Получение вознаграждения \$ за технику

ПОЛУЧИ

Тепло
 Еду
 Отношение
 Звонок

Украинские власти:

https://m.pkrp.gov.ua/ https://m.pkrp.gov.ua/

«ОК»

+38 066 580 34 98
+38 093 119 29 84

Щодо першого варто навести приклад мотиваційної листівки до російських пілотів. У ній зазначалось наступне: «Єдиний спосіб зберегти свої життя і честь – здатись українським військовим. Україна пропонує тобі: очищену совість, повну безпеку, \$ 1 млн за російський літак або \$ 500 тис. за російський вертоліт» (*Як здатись в полон для російських військових*, 2022). А для того, щоб військовий міг передзвонити і переконатись у правдивості цієї інформації, наводився номер телефону. Варіант мотиваційної листівки загалом до військовослужбовців рф, які перебували в Україні, був інформаційно більш наповненим. У ньому зазначалось: як підготуватись до полону, процедура здавання та що буде після завершення війни. Окремим пунктом наводились розміри грошової винагороди за окремі види техніки. Загалом центральний заголовок однієї із таких листівок говорив сам за себе: «Як росіянину повернутись додому живим і багатим» (*Синеюкий*, 2022) (рис. 5).

Інформаційні листівки. Такі друковані матеріали є своєрідним засобом комунікації. Вони покликані забезпечити інформацією осіб, які перебувають в зоні безпосередніх бойових дій (як противника, так і цивільного населення). Такі листівки розробляються не тільки для сприяння обізнаності аудиторії, на яку вони розраховані, у певних тематичних питаннях, але й спонукають до конкретних дій, надаючи алгоритм їх вірного (сприятливого) виконання. З іншого боку, такі інформаційні матеріали надають впевненості (відчуття заспокоєння) людям, що з ними ознайомились, у стані справ, або виконанні дій (бездіяльності), або вірності прийнятого рішення тощо.

Рис. 6. Зразок листівки з правилами здачі в полон
(Як здатись в полон: інструкція..., 2022)

Однією із таких листівок є інформування противника про те, як правильно здаватися у полон. Там зазначено, яким силовим структурам України солдат чи офіцер (група військовослужбовців) з армії противника можуть здатись, вказується порядок їх дій при цьому, окреслюються гарантії їх безпеки, правила перебування у полоні та шляхи повернення у свою країну по завершенні бойових дій (Як здатись в полон для російських військових, 2022) (рис. 6).

До інформаційних листівок відносимо й ті агітаційні матеріали, які пропагували вступ до добровольчих батальйонів

Інтернаціонального легіону Територіальної оборони Збройних Сил України. Наприклад, з початком широкомасштабного вторгнення російської армії в Україну територіальні центри комплектування та соціальної підтримки областей розпочинають набір добровольців до лав легіону «Свобода Росії». Нагадаємо, що цей підрозділ був сформований у березні 2022 року із колишніх військовослужбовців збройних сил російської федерації, а також інших росіян та білорусів, які виявили бажання захистити територіальну цілісність та недоторканність України (*Добровольців до легіону..., 2022; Рус, здавайся..., 2022*). Власне, з метою доведення інформації до вищезазначених реципієнтів впливу були створені листівки, у яких містились відомості про процедуру приєднання до Легіону (рис. 7).

Рис. 7. Зразки листівок із інформацією про процедуру вступу до Легіону «Свобода Росії»
(*Добровольців до легіону..., 2022; Рус, здавайся..., 2022*)

Листівки-звернення. У таких інформаційних матеріалах у стислій формі містились політичні (війнні) вимоги, заклики та роз'яснення. До такого виду листкової пропаганди відносимо як звернення військово-політичного командування, так і звернення активістських осередків населення, партизанських груп. Основний

акцент у них робиться на усвідомленому, критичному сприйнятті адресатом відомостей, що до нього доносяться. Адже особа, на яку таким чином здійснюється вплив, повинна самостійно проаналізувати події та ситуацію, в яких перебуває, та ухвалити для себе вірне рішення. Її спонукають зрозуміти, що життєдіяльність людини в умовах війни не повністю підкорена обставинам, вона вільна приймати рішення щодо цілеспрямованої зміни стану справ.

До листівок-звернень відносимо, насамперед, заклики до військовослужбовців російської федерації від командування Збройних Сил України. Так ще у 2015 році з'явилися заклики штабу Антитерористичної операції до бійців так званих ДНР і ЛНР. Їхній зміст був наступним: «Досить бути слухняним безвільним інструментом, який використовують як гарматне м'ясо місцеві та заїжджі князьки для власного збагачення. Батьки та діти цих князьків не воюють за псевдореспубліки, які приречені на безславний кінець. Настав час змінити беззаконня та свавілля ДНР-ЛНР, скласти зброю та звернути з дороги в нікуди на шлях мирного життя в Україні. Шахта вимагає відбійного молотка, а не гранатомета». Водночас у листівці нагадується, що «...тим, хто ще не наважився залишити лав бойовиків, слід нагадати, що згідно зі ст. 258 – 3 Кримінального кодексу України особа, яка добровільно повідомляє правоохоронний орган про відповідну терористичну діяльність, сприяє її припиненню або розкриттю злочинів, якщо в його діях немає складу іншого злочину, звільняється від кримінальної відповідальності» (*У АТО роздають листівки...*, 2015).

Найперші зразки листівок-закликів під час активної фази російсько-Української війни) датовані 28 лютого 2022 року. Наприклад, на сайті Чернігівського обласного територіального центру комплектування та соціальної підтримки закликали скачувати з їх електронного ресурсу, роздруковувати пропагандистські заклики до противника та розклеювати їх по всіх місцях можливого пересування ворожих військ. Зокрема, у цих листівках звертались до солдатів та офіцерів російської армії і роз'яснювали, що: «Війна, яку розпочало ваше військово-політичне керівництво, є загарбницькою, несправедливою і ганебною. Ви прийшли з вогнем і мечем на віковічні українські землі. Ми не хочемо зайвого кровопролиття, ми не хочемо загибелі кращих представників наших народів. Ви стали заручниками злочинної

політики, агресивних задумів та дій вашої верхівки». Наприкінці містився заклик: «Відмовляйтесь виконувати злочинні накази командування! Здавайтесь у полон, де на вас чекають безпека та гуманне ставлення!» (*У Чернігівській області закликають...*, 2022).

Водночас до окупаційних військ звертались й партизани. Тут інтерес становить листівка від імені Партизанського руху України, які у травні 2022 року дислокувались у Бердянську, Токмаку, Мелітополі, Великому Бурлуку та інших тимчасово окупованих містах Запорізької області. У них йшлося: «Російський солдат, якщо ти не хочеш бути нацистом ХХІ століття, то йди з нашої землі! В іншому випадку на тебе чекає доля гітлерівських солдатів і Нюрнберзький трибунал! Ми вшановуємо пам'ять наших дідів-партизан і продовжуємо їхні традиції зі знищення сил ворога на окупованих територіях!» (*Сезон полювання відкрито...*, 2022). На опублікованих в мережі Інтернет фотографіях бачимо, що такі листівки були розклеєні на під'їздах будинків, бетонних стоянках, зупинках громадського транспорту тощо.

Подібні листівки з'являлись не лише на «новоокупованих» у 2022 р. територіях, але й в межах українських адміністративних одиниць, які перебували під владою рф ще з 2014 року. Для прикладу наведемо повідомлення, яке було розклеєне на вулицях Сімферополя в Автономній Республіці Крим. У ньому зазначалось: «Рашисти, 8 років і 3 місяці кримчани чекали ЗСУ, ми чекаємо контрнаступу і звільнення Криму від рашистів. 8 років і 3 місяці ми готувались. У нас є зброя та вся інформація – де ви, скільки вас, та чим вас треба палити. За Бучу, Гостомель, Ірпінь, Маріуполь – ми готові вас стерти з лиця землі! Чекайте, тварюки!» (*Чекаємо контрнаступу ЗСУ...*, 2022). Як бачимо, листівка переповнена внутрішньої ненависті, яка прагне вилитись в активну боротьбу із загарбником. Про це говорять чіткі цифри терміну перебування під окупацією та зневажливі звернення до чужинців-завойовників.

До листівок-звернень варто віднести й ті, що розповсюджувались військовим партизанським рухом «Атеш», який був створений українцями та кримськими татарами на тимчасово окупованих територіях України, а також на території росії у вересні 2022 року. За відкритими відомостями, станом на кінець 2023 року рух нараховував близько 1800 агентів. Серед них є й військовослужбовці російської армії (здебільшого ті, кого

примусово мобілізували до зс рф, у тому числі українці з окупованих територій) (*Від ракетних ударів до...*, 2023). З метою розширення агентурної мережі серед тих, хто не підтримує так званої російської «спеціальної воєнної операції», хоче пришвидшити звільнення України і завершення війни, рух «Атеш» розвішував на тимчасово окупованій території агітки із закликом приєднуватись до його членів у спільній боротьбі (рис. 8).

*Рис. 8. Листівки-заклики від партизанського руху «Атеш»
(Бочкар, 2024; Від ракетних ударів до..., 2023)*

Листівки-перепустки. Значна частина листівок від імені командування Сил оборони України після викладення основного матеріалу пропонувала противнику здатись у полон. На таких інформаційних матеріалах нерідко розміщували слово «Перепустка». Таким чином, ця листівка набувала рівня документа, який засвідчує бажання військовослужбовця армії рф на припинення бойових дій з його боку і право на гідне поводження з ним як з військовополоненим згідно з міжнародними правилами ведення війни (рис. 9).

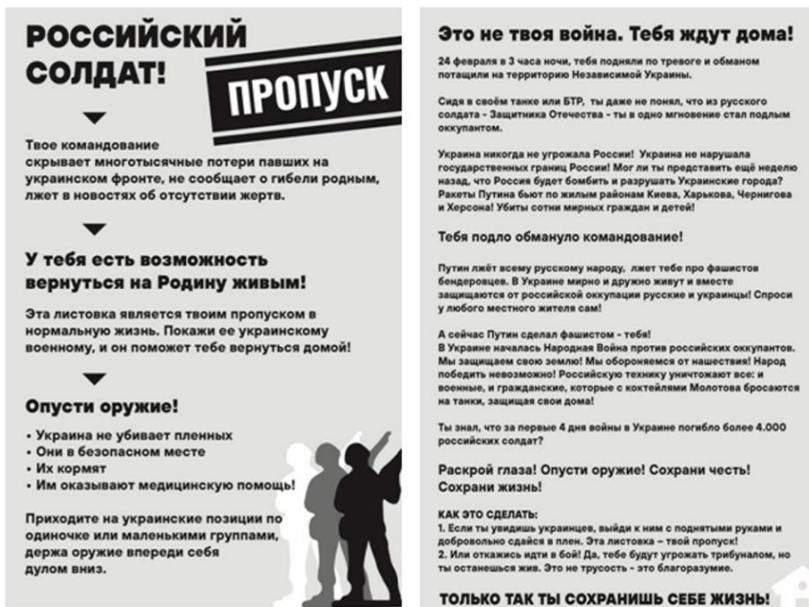

Рис. 9. Листівка-перепустка. 28.02.2022 р.
(Українців просять поширювати..., 2022)

На сьогодні немає даних, скільки російських солдатів та офіцерів здались у полон, скориставшись власне такою листівкою. Більше того, допускаємо, що виявлення керівним складом чи колегами по службі у російських солдатів наявності агітки із пропуском у полон до ЗСУ могло спричинити початок проти нього слідчих дій представниками федеральної служби безпеки російської федерації. Тому завданням листівки-перепустки було донести, що припинення опору і одноосібна (групово) здача у полон є нормальним актом доброї волі особи та гарантією збереження життя. З приводу цього радник міністра внутрішніх справ А. Геращенко зазначав: «Наша команда вивчила світовий досвід антивоєнної агітації та зробила макет листівки-перепустки для російських солдатів – рабів путіна» та закликав українців розмножувати запропоновані на сайті агітаційні матеріали та поширювати їх усіма доступними способами (*Українців просять поширювати..., 2022*). Такий вид інформаційно-психологічного впливу здебільшого є мотивацію до прийняття рішення. Ця техніка

називається «менше із зла» – цільовій аудиторії пропонується обрати найбільш оптимальний варіант поведінки із кількох небажаних.

Іншою за оформленням є листівка-перепустка адресована у 2015 році до чеченців та осетинів, які входили до складу проросійських терористичних сил на Донбасі. Відрізнялась вона тим, що спочатку містила звернення до них з питанням: «Для чого ви прийшли сюди?» та надання відповіді на нього. Також у ній наголошувалось: «Назад вас росія не пустить!», а тому слід вже зараз обирати з двох варіантів: смерть або полон. Наприкінці тексту цієї листівки зазначалось: «Ця листівка – є для вас перепусткою» (*Штамы времени...*, 2015).

Також окремо створювались листівки до українців, які входили до складу військових формувань так званих ДНР і ЛНР. Зокрема над окупованою Горлівкою у 2018 році були розповсюджені агітки наступного змісту: «Боець ДНР! Ця листівка є твоїм квитком для повернення до нормального життя. Покажи її українському солдату, і вона допоможе тобі повернутися додому живим. Це не твоя війна. На тебе чекають вдома» (*У «ДНР» розкидали листівки...*, 2018).

Зазначимо, що досвід інформаційно-психологічної війни доводить, що цей вид листівок є дуже поширеним і важливим, адже вони завершують і закріплюють роботу з деморалізації противника. Зазвичай такі листівки оформлюють як офіційний документ, що збільшує їхню суб'єктивну цінність і спонукає до збереження.

Листівки-жарти. Агітаційні матеріали у стилі бурлеску були відповіддю на зовнішні подразники в окупованому суспільстві, змальовували картину подій, що відбувались, в іронічному світлі, а загалом, на нашу думку, сприяли зниженню рівня стресу у населення та викликали занепокоєння та роздратування у противника.

Матеріал з відвертим глузуванням можна було зустріти на вулицях Северодонецька після того, як Збройним Силам України довелось наприкінці червня 2022 року залишити це місто і відступити на більш вигідні для ведення оборони рубежі. Послання адресувалось помічника р. кадірова, командира спецзагону «ахмат», апті алаудінова. У ньому зазначалось: «Аптішка, якого кольору будуть твої штанці, коли ми прийдемо за тобою?» (*В оккупированном Северодонецке*, 2022). У цьому випадку партизани висміювали любов останнього до штанів жовтого

кольору, які він одягав, коли йшов на виконання особливо важливих завдань (*Кавказ-Россия..., 2021*).

Рис. 10. Листівка, яка у 2022 році була розклеєна на вулицях в селищі міського типу Приазовське Мелітопольського району Запорізької області (*В Мелітопольском районе..., 2022*)

Привертає увагу листівка під заголовком «Антистрес для українців – відірви ногу окупанту». Особливо відзначається її креативне виконання. Ззовні – це листок паперу з надрізаним нижнім краєм за типом оголошення, які можна зустріти на вулицях на дошці з приватними об’явами. На ньому зображено кілька окупантів у положенні стоячи, обличчям вперед, ноги на ширині плечей. А внизу аркуша класичні «відривні» папірці, де зазвичай зазначається телефон. Ось тільки в цьому конкретному випадку замість телефону були ті самі ноги окупантів (*В Мелітопольском районе предлагают..., 2022*), які пропонувалось відірвати (рис. 10). Ця листівка – яскравий приклад чорного гумору, адже у ній представлений не лише жарт з домішкою цинізму, але й розкрито складник абсурдності подій, що відбуваються.

Позицію чорного гумору займає ще одна листівка, яка була поширена над Донеччиною напередодні Дня незалежності у 2020 році. Тоді українські волонтери запустили на синьо-жовтих кульках «посилку» для бойовиків. Серед тисячі демотивуючих

листівок було запрошення на концерт російського естрадного співака, українця за походженням Йосипа Кобзона, який у 2014 році підтримав агресію РФ у Криму та на Донбасі. Він помер від раку у 2018 році. З того часу в українському народному лексиконі з'явився мем «відправити на концерт Кобзона», тобто вбити, знищити. Окрім фото цього артиста, на агітці були зображені вже ліквідовані бойовики, для яких відведено перші ряди у залі на цьому заході: ватажок так званої ДНР О. Захарченко та його поплічники М. Толстих («Гіві») та А. Павлов («Моторола»). На запрошенні зазначено: «Ми будемо разом» (ЗСУ оригінально «привітали»..., 2020).

Підсумовуючи зазначимо, що метою листівок було створення лише початкового інтересу до інформації, провокування подальших дій, внесення сумніву у вже існуючі переконання тощо. Написані російською мовою листкові агітаційні матеріали стають чи не єдиним джерелом альтернативної до російської інформації на окупаційні збройні формування РФ на тимчасово окупованих територіях України та доволі значним засобом впливу на противника.

Враховуючи те, що повідомлення з однаковим змістом може ефективно вплинути на одну аудиторію і водночас бути абсолютно неефективним стосовно іншої, розроблялись різні варіанти інформаційного наповнення пропагандистських листкових матеріалів. Проведений контент-аналіз листкових друкованих матеріалів дозволяє констатувати цільову їх направленість та за основними ознаками класифікувати на тематичні групи. Зауважимо, що окремі із них за інформаційним наповненням можуть одночасно доносити різні мотиви, що покликані спонукати реципієнтів до певних дій (або бездіяльності).

Ці знання у теоретичній площині надають можливість поглибити досвід у питаннях управління емоційними реакціями противника, а в практичній – проводити сегментацію відомостей, що розміщені у друкованих малоформатних пропагандистських матеріалах, з метою диференційованого підходу у поданні відомостей відповідно до потреб інформування потенційних споживачів в конкретних умовах розвитку бойових дій у збройних протистояннях, у тому числі російсько-Української війни.

Викладений вище матеріал є першою спробою узагальнити наявні в широкому доступі відомості щодо листкових пропагандистських матеріалів, спрямованих на противника, на території

України в межах тимчасово окупованої росією території. Поява нової інформації щодо цієї події може слугувати нарощуванню матеріалів та стати підґрунтям для продовження загальних студій із цих питань.

Використані посилання

Бійтеся ночі – мелітопольці залишають послання окупантам (2022). URL: [https://ria-m.tv/news/290288/boytes_nochi_melitopoltsyi_ostavlyayut_poslaniya_okkupantam_\(foto\).html](https://ria-m.tv/news/290288/boytes_nochi_melitopoltsyi_ostavlyayut_poslaniya_okkupantam_(foto).html) (дата звернення: 03.03.2024).

Бочкар О. (2024). Мобілі рідко виживають на передовій. В АТЕШ розповіли про стан справ у військовій частині в Мелітополі. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/partizani-atesh-predstavniki-ruhu-rozpovili-pro-viyskovu-chastinu-v-melitopoli-50382027.html> (дата звернення: 21.03.2024).

«Вишки Бойка» – лише початок: у Криму розклеїли попередження для окупантів (2022). URL: <https://uagolos.com/vyshky-boyka-lyshe-pochatok-u-krymu-rozkleily-poperedzhennia-dlia-okupantiv/> (дата звернення: 21.03.2024).

В Мелітопольском районе предлагают «оторвать ногу» оккупанту (2022). URL: [https://ria-m.tv/news/290201/v_melitopolskom_rayone_predlagayut_otortvat_nogu_okkupantu_\(foto\).html](https://ria-m.tv/news/290201/v_melitopolskom_rayone_predlagayut_otortvat_nogu_okkupantu_(foto).html) (дата звернення: 13.03.2024).

В оккупированном Северодонецке партизаны оставили «послания» кадыровцам. (2022). URL: <https://charter97.org/ru/news/2022/7/6/ 505421/> (дата звернення: 21.03.2024).

В окупованому місті на Запоріжжі партизани передали «вітання» сирійцям, які прийшли воювати на боці РФ. (2022). URL: <https://subbota.ua/news/182525/nazaporizhzh-partizani-peredali-vitannya-sirijczyam-yaki-pri%20d1%2097hali-voyuvatina-boczi-rf-foto> (дата звернення: 21.03.2024).

Від ракетних ударів до балончиків із фарбою: як український рух опору бореться з російською окупацією (2023). URL: <https://texty.org.ua/articles/111102/vid-raketnyh-udariv-do-balonchikov-z-farboyu-yak-ukrayinskyj-ruh-oporu-boretsya-z-rosijskoju-okupaciyeu/> (дата звернення: 03.03.2024).

Воронцова О. (2022). В окупованому Херсоні активізувалися партизан. URL: <https://glavcom.ua/country/incidents/v-okupovanomu-hermoni-aktivizovalisya-partizani-foto-845830.html> (дата звернення: 13.03.2024).

Добровольців до легіону «Свобода России» набирають на Чернігівщині. (2022). URL: <https://bilahata.net/dobrovoltsiv-do-lehionu-svoboda-rossiyu-nabyraiut-na-chernihivshchyni/> (дата звернення: 10.03.2024).

ЗСУ оригінально «привітали» бойовиків з Днем Незалежності, кадри: «не хочеш на концерт Кобзона?» (2020). URL: <https://politeka.net/uk/society/281607-vsu-originalno-pozdravili-boevikov-s-dnem-nezavisimosti-kadry-ne-hochesh-na-koncert-kobzona> (дата звернення: 13.03.2024).

Кавказ-Россия. Почему у Апти желтые штаны? Из-за бороды были проблемы? (2021). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=hyAyj-7Dbj0> (дата звернення: 03.03.2024).

Кадыров заявил об освобождении Северодонецка в ЛНР (2022). URL: <https://www.m24.ru/news/politika/28052022/466184> (дата звернення: 06.07.2023).

На Херсонщині партизани потролили окупантів новими листівками – фото (2022). URL: https://gazeta.ua/articles/life/_na-hersonschini-partizani-potrolili-okupantiv-novimi-listivkami-foto/1095623 (дата звернення: 13.03.2024).

«Рашиста здав – гроші забрав»: по всьому Херсону партизани розклеїли листівки (2022). URL: <https://pravdatutnews.com/society/2022/06/12/17114-rashysta-zdav-groshi-zabrav-po-vsomu-hersonu-partyzany-rozkleyily> (дата звернення: 13.03.2024).

Рус, здавайся! Окупантам, які стоять на Херсонщині, ЗСУ пропонують вступати до легіону «Свобода Росії» (2022). URL: <https://rudana.com.ua/news/rus-zdavaysya-okupantam-yaki-stoyat-na-hersonshchyni-zsu-proponuyut-vstupaty-do-legionu-svoboda> (дата звернення: 10.03.2024).

Сезон полювання відкрито. На захоплених територіях з'явилися листівки із попередженням окупантам про долю солдатів Гітлера (2022). URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/viyna-v-ukrajini-genshtab-zsu-pro-listivki-na-zahoplenih-teritoriyah-novini-ukrajini-50244917.html> (дата звернення: 03.03.2024).

Синеюкий П. (2022). Врятуєшся, а ще й добряче заробиш: Україна звернулася до російських військових. URL: https://24tv.ua/vryatuyeshysya-shhe-dobryache-zarobish-ukrayina-zvernulasya-do_n1934295 (дата звернення: 21.03.2024).

Сирота Н. (2022). Як правильно здатись у полон: інструкція для окупантів. URL: <https://donpatriot.news/ru/article/yak-pravilno-zdatsiya-v-polon-instrukciya-dlya-okupantiv-infografika> (дата звернення: 03.03.2024).

Спротив окупації. Українські партизани не дають окупантам створити для пропаганди картинку «добровільного» приєднання регіонів (2022). URL: <https://tyzhden.ua/News/255174> (дата звернення: 10.03.2024).

У ДНР розкидали листівки із закликом здаватись (2018). URL: <https://dn.depo.ua/ukr/donetsk/u-dnr-rozkidali-listivki-dlya-okupantiv-iz-zaklikom-zdavatsia-foto-20180419761917> (дата звернення: 10.03.2024).

У АТО роздають листівки із закликом до сепаратистів здаватись (2015). URL: <https://ua.korrespondent.net/ukraine/politics/3514044-u-ato-rozdauit-lystivky-iz-zaklykom-do-separatystiv-zdavatsiya> (дата звернення: 12.04.2024).

У Чернігівській області закликають поширювати листи до російських військових: ви прийшли з вогнем і мечем (2022). URL: <https://tsn.ua/ukrayina/u-chernigivskiy-oblasti-zaklikayut-poshiryuvati-listi-do-rosiyskih-viyskovih-vi-priyshli-z-vognem-i-mechem-1991926.html> (дата звернення: 21.03.2024).

Українців просять поширювати листівки із закликом окупантів здатись (2022). URL: https://24tv.ua/ru/ukraincev-prosjat-rasprostranjat-listovki-prizyvom-okkupantov_n1883356 (дата звернення: 13.03.2024).

Херсонські партизани попередили окупантів: «Рашисти, вже пізно бігти». (2022). URL: <https://kontrakty.ua/article/199019> (дата звернення: 10.03.2024).

Херсонські уроки (2022). URL: <https://idel-ural.org/uk/archives/hersonski-uroky/> (дата звернення: 03.03.2024).

«Чекаємо контрнаступу ЗСУ та звільнення Криму»: в окупованому Сімферополі діють партизани (2022). URL: <https://novynarnia.com/2022/06/21/chekayemo-kontrnastupu/> (дата звернення: 13.03.2024).

Штамы времени. Агитационные листовки войны на Донбассе (2015). URL: <https://dennislabin.livejournal.com/441423.html> (дата звернення: 17.07.2022).

Як здатись в полон: інструкція для російських військових (2022). URL: <https://apostrophe.ua/ua/news/society/2022-03-19/kak-sdatsiya-v-plen-v-ukraine-instruktsiya-dlya-rossiyskih-voennyih/263169> (дата звернення: 10.04.2024).

References

Fear the night - Melitopol residents leave a message to the occupiers. (2022). URL: [https://ria-m.tv/news/290288/boytes_nochi_melitopoltsy_i_ostavlyayut_poslaniya_okkupantam_\(foto\).html](https://ria-m.tv/news/290288/boytes_nochi_melitopoltsy_i_ostavlyayut_poslaniya_okkupantam_(foto).html) (access date: 03.03.2024) (ukr.).

Bochkar O. (2024). Mobics rarely survive on the front line. ATES told about the state of affairs in the military unit in Melitopol. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/partizani-atesh-predstavniki-ruhu-rozpovili-pro-viyskovu-chastinu-v-melitopoli-50382027.html> (access date: 21.03.2024) (ukr.).

«Boyko's towers» are just the beginning: warnings for the occupiers have been posted in Crimea. (2022). URL: <https://uagolos.com/vyshky-boyka-lyshe-pochatok-ukrymu-rozkleily-poperedzhennia-dlia-okupantiv/> (access date: 21.03.2024) (ukr.).

In Melitopol district, they offer to tear off the occupier's leg. (2022). URL: [https://ria-m.tv/news/290201/v_melitopolskom_rayone_predlagayut_otorvat_nogu_okkupantu_\(foto\).html](https://ria-m.tv/news/290201/v_melitopolskom_rayone_predlagayut_otorvat_nogu_okkupantu_(foto).html) (access date: 13.03.2024) (rus.).

In occupied Severodonetsk, partisans left «messages» to the Kadyrovites. (2022). URL: <https://charter97.org/ru/news/2022/7/6/505421/> (access date: 21.03.2024) (rus.).

In the occupied city of Zaporizhzhia, guerrillas sent «greetings» to Syrians who came to fight on the side of Russia. (2022). URL: <https://subbota.ua/news/182525/na-zaporizhzhii-partizani-peredali-vitannya-sirijczyam-yaki-pri%20d%97hali-voyuvati-na-boczi-rf-foto> (access date: 21.03.2024) (ukr.).

From rocket attacks to spray paint cans: how the Ukrainian resistance movement is fighting the Russian occupation. (2023). URL: <https://texty.org.ua/articles/111102/vid-raketnyh-udariv-do-balonchykiv-z-farboyu-yak-ukrayinskyj-ruhoporu-boretsya-z-rosijskoyu-okupaciyeyu/> (access date: 03.03.2024) (ukr.).

Vorontsova O. (2022). Partisans became active in occupied Kherson. URL: <https://glavcom.ua/country/incidents/v-okupovanomu-hersoni-aktivizualisya-partizani-foto-845830.html> (access date: 13.03.2024) (ukr.).

Volunteers for the «Freedom of Russia» Legion are being recruited in Chernihiv Oblast. (2022). URL: <https://bilahata.net/dobrovoltsiv-do-lehionu-svoboda-rossyy-nabyraiut-na-chernihivshchyni/> (access date: 10.03.2024) (ukr.).

Ukrainian Armed Forces «congratulate» militants on Independence Day in an original way, footage: “Do you want to go to a Kobzon concert?” (2020). URL: <https://politeka.net/uk/society/281607-vsu-originalno-pozdravili-boevikov-s-dnem-nezavisimosti-kadry-ne-hochesh-na-koncert-kobzona> (access date: 13.03.2024) (ukr.).

Caucasus-Russia. Why is Ahti wearing yellow trousers? Was the beard a problem? (2021). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=hyAyj-7Dbj0> (access date: 03.03.2024) (rus.).

Kadyrov announced the liberation of Severodonetsk in the LNR. (2022). URL: <https://www.m24.ru/news/politika/28052022/46618> (access date: 06.07.2023) (rus.).

In Kherson region, partisans trolled the occupiers with new leaflets - photos. (2022). URL: https://gazeta.ua/articles/life/_na-hersonschini-partizani-potrolili-okupantiv-novimi-listivkami-foto/1095623 (access date: 13.03.2024) (ukr.).

«If you give up the Rashid, you get the money»: guerrillas put up leaflets all over Kherson. (2022). URL: <https://pravdatutnews.com/society/2022/06/12/17114-rashysta-zdav-groshi-zabrav-po-vsomu-hersonu-partyzany-rozkleyily> (access date: 13.03.2024) (ukr.).

Russ, surrender! The occupiers in the Kherson region are offered to join the «Freedom of Russia» Legion by the Ukrainian Armed Forces. (2022). URL: <https://rudana.com.ua/news/rus-zdavaysya-okupantam-yaki-stoyat-na-hersonshchyni-zsu-proponuyut-vstupaty-do-legionu-svoboda> (access date: 10.03.2024) (ukr.).

The hunting season is open. Leaflets warning the occupiers about the fate of Hitler's soldiers appeared in the occupied territories. (2022). URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/vinya-v-ukrajini-genshtab-zsu-pro-listivki-na-zahoplenih-teritoriyah-novini-ukrajini-50244917.html> (access date: 03.03.2024) (ukr.).

Syneokyi P. (2022). You will be saved, and you will also earn a lot: Ukraine appeals to the Russian military. URL: https://24tv.ua/vryatuyeshysya-shhe-dobryache-zarobish-ukrayina-zvernulasya-do_n1934295 (access date: 21.03.2024) (ukr.).

Sirota N. (2022). How to surrender properly: instructions for the occupiers. URL: <https://donpatriot.news/ru/article/yak-pravilno-zdatysya-v-polon-instrukciya-dlya-okupantiv-infografika> (access date: 03.03.2024) (ukr.).

Resistance to occupation. Ukrainian guerrillas do not allow the occupiers to create a propaganda image of «voluntary» accession of regions. (2022). URL: <https://tyzhden.ua/News/255174> (access date: 10.03.2024) (ukr.).

Leaflets calling for surrender were distributed in the «DNR». (2018). URL: <https://dn.depo.ua/ukr/donetsk/u-dnr-rozkidali-listivki-dlya-okupantiv-iz-zaklikom-zdavatis-foto-20180419761917> (access date: 10.03.2024) (ukr.).

Leaflets calling on separatists to surrender are distributed in the ATO zone. (2015). URL: <https://ua.korrespondent.net/ukraine/politics/3514044-u-ato-rozdauit-listivky-iz-zaklykom-do-separatystiv-zdavatsia> (дата звернення: 12.04.2024) (ukr.).

In the Chernihiv region, they call for the distribution of letters to the Russian military: you have come with fire and sword. (2022). URL: <https://tsn.ua/ukrayina/u-chernigivskiy-oblasti-zaklikayut-poshiryuvati-listi-do-rosiyskih-viyskovih-vi-priyshli-z-vognem-i-mechem-1991926.html> (access date: 21.03.2024) (ukr.).

Ukrainians are asked to distribute leaflets calling on the occupiers to surrender. (2022). URL: https://24tv.ua/ru/ukraincev-prosjat-rasprostranjat-listovki-prizyvom-okkupantov_n1883356 (access date: 13.03.2024) (ukr.).

Kherson partisans warned the occupiers: «Rashists, it's too late to run». (2022). URL: <https://kontrakty.ua/article/199019> (access date: 10.03.2024) (ukr.).

Kherson lessons. (2022). URL: <https://idel-ural.org/uk/archives/hersonski-uroky/> (access date: 03.03.2024) (ukr.).

«We are waiting for the counter-offensive of the Ukrainian Armed Forces and the liberation of Crimea»: guerrillas are operating in occupied Simferopol. (2022). URL: <https://novynarnia.com/2022/06/21/chekayemo-kontrnastupu/> (access date: 13.03.2024) (ukr.).

Stamps of the time. Propaganda leaflets of the war in Donbass. (2015). URL: <https://dennislavin.livejournal.com/441423.html> (access date: 17.07.2022) (rus.).

How to surrender: instructions for the Russian military. (2022). URL: <https://apostrophe.ua/ua/news/society/2022-03-19/kak-sdatsya-v-plen-v-ukraine-instruktsiya-dlya-rossiyskih-voennyih/263169> (access date: 10.04.2024) (ukr.).

Kutska O., Kmin A.
**CONTENT ANALYSIS OF UKRAINIAN PROPAGANDA LEAFLETS
INTENDED FOR THE ADVERSARY IN THE TERRITORIES OF UKRAINE
TEMPORARILY OCCUPIED BY THE RUSSIAN FEDERATION DURING
THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR**

The purpose of the study: to analyze the content of Ukrainian propaganda leaflets that were distributed on the territory of Ukraine temporarily occupied by Russia during the Russian-Ukrainian war, and which were directed at enemy servicemen; identify common and distinctive features of these campaign materials and classify them. The methodology of scientific research was based on the principles of historicism and impartiality. The basis for the generalization of the received information was the method of grouping, which made it possible to classify the postcards based on their textual and graphic content and to draw conclusions about the features of each group and the entire mass of information. The originality of the research lies in the fact that the author deliberately refuses to retell individual existing interpretations of other experts and analysts regarding printed leaflet products, striving to personally study and analyze the actual material in order to capture the features of printed (handwritten) leaflets and his own scientific presentation of the observations received. The main results of the study: the analysis of the content of leaflet campaign materials allows them to be classified according to certain characteristics into: intimidating, operative, motivational, informational, leaflets-appeals, leaflets-passes, leaflets-jokes. Leaflet propaganda materials written in Russian became almost the only source of alternative to Russian information on the occupying armed formations of the Russian Federation in the temporarily occupied territories of Ukraine and a fairly significant means of influencing the enemy. The practical significance of the obtained results is that the synthesized information presented in the article can be used by appropriate structures to manage the emotional reactions of the enemy and become the basis for further segmentation of informational and psychological influence in accordance with the needs of informing potential recipients on the battlefield. Given the continuation of the Russian-Ukrainian war, the prospect of further studies is the accumulation of new knowledge on the topic presented by the author.

Keywords: russian-Ukrainian war, propaganda, informational and propaganda influence, leaflet, hostilities.